

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Джерела та історіографія про трансформаційні процеси в освітньому просторі України (1991–2017)

*Збірник матеріалів
Всеукраїнського науково-практичного семінару*

16 травня 2018 року

Київ – 2018

Лапаєнко С. В. Характеристика основних концепцій із реформування освіти в Україні (2016–2017)	39
Лашко М. В. Вивчення спадщини М. Грінченко в незалежній Україні	41
Мельникова О. М. Історіографія дослідження науково-просвітницької та управлінської діяльності Василя Каразіна (90-ті рр. ХХ ст. – до сьогодні)	43
Олійник В. В. Організація освітнього процесу на національній основі в закладах загальної середньої освіти України: нормативно-правові документи (1991–2002)	45
Орищенко І. О. Перші кроки реформування освіти в Україні на початку 90-х рр. ХХ ст. (за матеріалами з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського)	47
Страйгородська Л. І. Трансформаційні процеси в освітній галузі крізь призму періодичних видань	49
Тарнавська С. В. Бібліографічні покажчики як складник джерельної бази з питань розвитку освіти в незалежній Україні	51
Бондаренко В. В. Журнал «Педагогіка і психологія» 1990-х рр. у фондах Педагогічного музею України: зміст видання (до 25-річчя від часу виходу)	53
Бондарчук О. Б. Каталог «Періодичні видання 1917–1945 рр. у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського» як джерело сучасних історіографічних досліджень	54
Деревянко Т. М. Газета «Освіта» як джерело історії реформування освіти в Україні	55
Дронікевич О. В. Розвиток освіти на сторінках зарубіжної наукової періодики з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського	57
Іващенко В. М. Журнал «Робітник освіти» як джерело історико-педагогічних досліджень	58
Кропочева Н. М. Інформаційне забезпечення системи національно-патріотичного виховання в Україні: нормативно-правовий аспект	59
Павленко Т. С. Книжкова виставка «Внесок НАПН України у розбудову національної освіти: джерела та історіографія»: загальний огляд	60
Палійчук Р. І. Часопис «Новим шляхом» – маловідоме джерело для вивчення історії національної освіти	62
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	64

різнобічний розвиток, виховання та соціалізацію особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві й цивілізованій взаємодії з природою, прагне до самовдосконалення та навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору й самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності, має сформовані моральні цінності.

Список використаних джерел

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) : схвалено Президією НАПН України від 21 квіт. 2016 р. / НАПН України, Ін-т соц. і політичної психології ; [за ред. Л. А. Найдюнової, М. М. Слюсаревського]. – Київ, 2016. – 20 с. – Текст доступний в Інтернеті: <http://mediaosvita.org.ua/book/kontseptsiya-vprovadzhenya-mediaosvity/> (дата звернення: 30.10.2017).
2. Концепція моделі Школи відкритої освіти / В. Ястребова [та ін.] // Рідна шк. – 2016. – № 2/3. – С. 21–25.
3. Концепція початкової освіти : проект / НАПН України ; розроб. концепції: Савченко О. Я., Бібк Н. М., Мартиненко В. О. [та ін.] // Початкова шк. – 2016. – № 6. – С. 1–4.
4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : схвалено розпорядж. Кабінету Міністрів України від 14 груд. 2016 р. № 988-р // Офіц. вісн. України. – 2017. – № 1. – С. 22. – Режим доступу: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/.
5. Концепція середньої загальноосвітньої школи України. Про зміст загальної середньої освіти : науково-аналітична доповідь [Електронний ресурс] / О. І. Ляшенко, С. Д. Максименко, О. М. Топузов та ін. ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : НАПН України, 2015. – 118 с. – Режим доступу: <http://undip.org.ua/upload/tmp/Про%20зміст%20загальної%20середньої%20освіти.pdf>.

М. В. Лашко

ВИВЧЕННЯ СПАДЩИНИ М. ГРІНЧЕНКО В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Після проголошення незалежності України в 1991 р. дослідники почали вивчати педагогічні персоналії, які раніше з різних причин були вилучені з наукового простору або оцінювалися упереджено в рамках радянського дискурсу. Найбільш повно вони представлені в колективному посібнику «Українська педагогіка в персоналіях» (2003), підготовленому провідними українськими науковцями за редакцією академіка О. В. Сухомлинської (Н. Б. Антонєць, Л. Д. Березівська, Н. П. Дічек та ін.) [2]. До когорти вітчизняних педагогів, теоретичні погляди яких тривалий час не входили до педагогічної науки, належить М. Грінченко. Цей період, особливо друга половина 90-х років, характеризується появою досліджень різних аспектів її творчої спадщини, зокрема педагогічної, просвітницької, видавничої, літературної, фольклорної, перекладацької діяльності. Вони вирізняються новими методологічними підходами, об'єктивними оцінками. Свідченням цього є видання мемуарів діячки (1999). Крім того, у навчальному посібнику «Нариси українського шкільництва» (1996) за редакцією О. Сухомлинської подано статтю Н. Копиленко «Марія Грінченко», яка містить біографічні

відомості, інформацію про педагогічний доробок ученої, її погляди на освіту й виховання. Педагогічна та просвітницька діяльність Марії Миколаївни знайшла відображення в таких статтях Н. Копиленко: «Освітнянський подвиг Марії Грінченко» (1994); «Підручники Б. Грінченка» (1995); «До ювілею подружжя Грінченків» (1998); «В славу Грінченків своєю скромною рукою вписала ти нестерті письмена» (1999).

Діяльність просвітниці вивчали різні дослідники. Так, деякі аспекти її творчості висвітлено в статтях Л. Неживої («Творча спадщина Марії Загірньої і проблеми національної освіти», 1995; «Педагогічна та культурно-просвітня діяльність Марії Загірньої», 1999; «Відображення культурно-освітнього руху в мемуаристиці Марії Загірньої», 2000; «Літературні переклади Марії Загірньої», 2000; Марія Загірня – видавець «Слова о полку Ігоревім», 2000; «Книжка наша – то єдиний провідник освіти», 2001); Л. Неживої, О. Неживого («На ниві добротворення» (до 135-річчя від дня народження Марії Загірньої), 1998); Л. Козар («Марія Грінченко в історії української фольклористики», 2005); М. Думанської («Марія Грінченко як видавець і редакторка: спроба комплексного дослідження», 2007; «Незнана М. Грінченко», 2008); Д. Снісаренка («Село Олексіївка – один із культурних осередків часів учителювання Бориса та Марії Грінченків», 2008) та ін. Окремі сторінки просвітницької й педагогічної діяльності М. Грінченко розкрито в працях сучасних українських учених: Л. Березівської, Н. Гупана, Н. Побірченко, О. Сухомлинської.

У цей період з'явилися й дисертації, присвячені вивченню діяльності М. Грінченко. Так, у дисертації Л. Неживої на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук «Літературно-мистецькі та наукові пошуки М. Загірньої» (2001) комплексно проаналізовано особливості творчої манери діячки, її жанрово-стильову специфіку; визначено місце письменниці в літературному процесі й культурно-просвітньому русі; системно висвітлено творчість М. Грінченко в контексті народницької літератури кінця ХІХ – початку ХХ ст.; розглянуто прозові та поетичні художні твори, переклади, науково-популярні книжки, мемуари письменниці; з'ясовано її внесок у розвиток вітчизняної філологічної науки; досліджено літературознавчі, фольклористичні, лексикографічні праці, у створенні яких вона брала безпосередню участь. У дисертації М. Думанської «Організаційно-видавничі та редакторські аспекти діяльності Марії Грінченко» зі спеціальності 27.00.05 – теорія та історія видавничої справи й редагування (2010) проаналізовано особливості видавничої та редакторської діяльності просвітниці; висвітлено її роль у редагуванні творів Б. Грінченка; розглянуто й розкрито особливості видавничої діяльності; охарактеризовано роль М. Грінченко у виданні творів Н. і Б. Грінченків.

У 2015 р. з'явилася дисертація М. Лашка «Педагогічна і просвітницька діяльність М. Грінченко (1863–1928)», у якій з'ясовано основні чинники, що впливали на формування та становлення М. Грінченко як педагога-просвітника; визначено періоди та особливості її педагогічно-просвітницької діяльності; розкрито загальнопедагогічні ідеї діячки, її внесок в українське

підручникотворення й підходи до створення підручника як провідного засобу поширення грамотності серед українського населення, розвитку розумових здібностей учня; виявлено погляди на сімейне виховання; схарактеризовано напрями просвітницької діяльності [2].

Зростає загальна кількість праць про різні аспекти творчої спадщини діячки. Дослідники намагаються уникнути в них догматичних підходів, відновити ім'я вченої в загальній історії національного й культурного відродження. Особливістю цього періоду є те, що постать М. Грінченко справедливо ввійшла до плеяди видатних вітчизняних педагогів-просвітників.

Список використаних джерел

1. Лашко М. В. Педагогічна і просвітницька діяльність Марії Грінченко (1863–1928) : дисертація ... канд. пед. наук : 13.00.01 / М. В. Лашко ; наук. керівник Л. Д. Березівська ; Київський університет імені Бориса Грінченка. – Київ, 2015. – 307 с.
2. Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / [О. В. Сухомлинська, Н. Б. Антоненко, Л. Д. Березівська, Л. С. Бондар, Н. Я. Бугаєнко, Н. П. Дічек, Т. К. Завгородня, Т. О. Ляпіна, І. П. Маноха, Л. В. Пироженко, Н. С. Побірченко, Т. О. Самоплавська, Б. М. Ступарик, В. В. Тригубенко, О. А. Удод, Т. В. Філімонова] ; за ред. О. В. Сухомлинської. – Київ : Либідь, 2005. – Кн. 1 : Х–XIX століття. – 621, [3] с. ; Кн. 2 : XX століття. – 549, [3] с. ; Кн. 2. – 552 с.

О. М. Мельникова

ІСТОРИОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ТА УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВАСИЛЯ КАРАЗІНА (90-ті рр. ХХ ст. – до сьогодні)

Дослідження історико-педагогічного процесу дає змогу з'ясувати, яку роль відіграє в ньому окрема особистість. У зв'язку з цим сучасна історико-педагогічна наука висунула низку вимог, яких слід дотримуватися під час наукових розвідок, що стосуються життя й діяльності видатних персон.

Соціальні потрясіння різних епох відсторонили в тінь постать Василя Каразіна, ученого, громадського діяча, просвітителя, педагога. Вивченню творчої спадщини цієї непересічної людини в історії педагогіки України, зокрема Слобожанщини, присвячено праці як науковців попередніх століть, так і сучасних дослідників. Проте оцінки й висновки вчених щодо його діяльності настільки різнопланові, що маємо всі підстави стверджувати: вона й у минулому, і нині недостатньо поцінована.

Нами було виділено три етапи в розвитку досліджень науково-просвітницької та управлінської діяльності В. Каразіна: *I етап* – друга половина ХІХ ст. – 20-ті роки ХХ ст. – становлення загальних основ вивчення творчої спадщини В. Каразіна в працях його сучасників і послідовників, українських і російських освітніх діячів; *II етап* – 30-ті – 80-ті роки ХХ ст. – вивчення науково-просвітницької діяльності В. Каразіна з позицій радянської історіографії та ігнорування його ідей; *III етап* – 90-ті роки – до сьогодні – актуалізація ідей В. Каразіна.